

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС

за тематикою творчого мистецького проєкту

«Християнські мотиви та образи

у вокальній музиці XVII-XX століть»

Автор-укладач:

Бурцев Микита Вікторович

Творчий керівник:

Болдирєв Володимир

Олександрович, професор,

Народний артист України

Науковий консультант:

Шаповалова Людмила Володимирівна

доктор мистецтвознавства, професор

АНОТАЦІЯ

Спеціальний курс «Християнські мотиви та образи у вокальній музиці XVII-XIX століть» розрахований на здобувачів I-II освітньо-професійного рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Тривалість курсу – 1 семестр.

Авторська концепція курсу є однією з перших спроб (в харківській науковій школі останніх десятиліть) поєднати напрацьований академічний репертуар співака з науковим методом його осмислення з позицій духовного аналізу музики, «серцевиною» якого є християнський світогляд (світоспоглядання).

Систематизація тематики, пов'язаної з християнськими мотивами та образами в різних жанрах вокальної музики (від візантійського розспіву до новоевропейської опери), потребує певних критеріїв їх оцінювання та переосмислення під кутом зору історичного мислення його творців (композиторів, які сповідували релігійну систему цінностей). Відповідно виконавці вокальної музики з християнськими сюжетами, темами, біблійними мотивами мають розуміти світоглядний та історичний контекст їх створення для адекватного відтворення їх у своїй творчості. Іншими словами, на співаках лежить велика відповідальність не тільки за змістовно-естетичну складову вокального звучання, але й за етичну висоту її духовного призначення. Це складне багатоетапне надзавдання потребує ґрунтовної наукової бази, поетапного входження в проблематику вивчення та духовно-виконавського відтворення вокальної музики на християнську тематику.

Мета спецкурсу – систематизація теоретичних уявлень з історії втілення християнських сюжетів у європейській вокальній музиці різних жанрів в аспекті адекватної виконавської інтерпретації.

Здобувачі, які проходять пропонований курс, мають оволодіти комплексом теоретичного знання, націленого на формування практичних навичок для підготовки в класі сольного співу відповідного вокально-сценічного образу. Вивчення теоретичного підґрунтя спецкурсу створить умови для адекватної

інтерпретації вокальних партій, в яких присутні християнські мотиви, сюжети або біблійні тексти.

Висновок . Християнська тематика має безпосередній вплив на характер та поведінку героїв оперної вистави (камерно-вокального ліричного твору). Оскільки стиль є світогляд, що інтонується, то виховання духовних основ особистості співака становить первинну установку для *доцільного інтонування християнської музики, правильного використання вокальних та сценічних прийомів.* Як наслідок, співак, зорієнтований на ***адекватне розкриття образу, надасть вірну в стильовому відношенні інтерпретацію.***

Після проходження курсу здобувачі повинні **знати:**

- Достовірні дані щодо історії прадавніх православних церковних наспівів: візантійського, грузинського та давньоруського (у тому числі ранніх партесів), їх еволюцію та видатних постатей творців;
- відомості про історію та жанрову стилістику наспівів католицької церкви: григоріанського хоралу, корсиканського наспіву та західної церковної музики епохи Ренесансу;
- наукові джерела, присвячені містерії, літургійним та паралітургійним дійствам, які мали вплив на подальше формування жанру опери;
- діяльнісний алгоритм практичної роботи вокаліста з творами на релігійну тематику;
- аналітичний інструментарій духовного аналізу музики;
- структуру церковної служби;
- технічні тонкощі виконання оперної (камерної) вокальної музики, стиль якої пов'язаний з християнським світоглядом творців цієї музики;
- найбільш визначні зразки камерного та оперного репертуару XIX-XX століть, що містять у собі християнські та біблійні мотиви;

Після проходження курсу здобувачі повинні **уміти:**

- окреслити основні періоди розвитку вокальної музики європейської традиції, в тому числі на біблійну тематику;

- визначати особливості стилістики прадавніх церковних розспівів, які зберегли свою актуальність в наш час і виконуються серед інших зразків на концертній сцені;
- висвітлити основні вокально-технічні прийоми виконання церковної музики та методи її осмислення під час опрацювання в класі сольного співу творів, що мають впливи на стиль виконання саме церковної культури та її співочої традиції;
- розкрити зміст творів духовного спрямування; розуміти алгоритм роботи над їх вокальним втіленням;
- пояснити наявність спільних рис виконанні церковної та академічної музики в аспекті технології та співацької комунікації зі слухацькою аудиторією;
- чітко уявляти структуру церковного Богослужіння для подальшого порівняння з композиційно-драматургічними законами композиторської творчості в жанрах «серйозної» музики (опера-seria; ораторія, пасіони, духовний концерт, арія доби бароко);
- самостійно віднайти зразки з оперного репертуару західноєвропейської традиції XVII-XIX століть, які свідчать про наявність християнської тематики в цьому жанрі, її актуалізації у творчій практиці XX століття.

ЗМІСТ СПЕЦКУРСУ (ПЕРЕЛІК ТЕМ)

Змістовий модуль 1. Християнство в вокальній музиці Західної Європи :історичний дискурс.

1. Прадавні піснеспіви православних церков Візантії, Грузії, Київської Русі.
2. Григоріанській хорал , корсиканська традиція.
3. Мадригали та Партеси : біблійна музика західної та східної традиції епохи Ренесансу.
4. Дійства та містерії як підґрунтя для створення жанру сучасної опери.
5. «Пасіони», ораторії, духовна кантата (концерт) у системі жанрів вокальної музики доби барокко.

Змістовий модуль 2. Теоретичні засади вивчення християнської вокальної музики

1. Вокально-технічні тонкощі виконання церковної музики
2. Духовно-семантичний аналіз музики
3. Знайомство з літургійною структурою
4. Вокально-технічні тонкощі виконання оперної та камерної вокальної музики з християнським сенсом, як паралель з виконанням церковної музики
5. Виконавський аналіз голосу, тембра, технічних даних, їх відповідність духовного плану сценічного образу обраних частин партій з вибраних опер та камерно-вокальних циклів виконаних відомими співаками.

Змістовий модуль 3. Християнські мотиви в оперній та камерно-вокальній музиці

1. Опері на біблійний сюжет: «Мойсей В Єгипті» Дж. Россіні, «Всесвітній потоп» Г. Доницетті.
2. Християнські мотиви в операх Верді «Сила Долі», «Дон Карло», «Набукко».
3. Християнська тематика в операх французьких композиторів Ф. Галеві і Дж. Мейєрбера. «Гугеноти», «Полієвкт», «Жидівка».
4. Християнські мотиви в камерній вокальній музиці західноєвропейських митців: Л. Бетховен : вокальний цикл «6 духовних пісень на слова Геллерта»; А. Дворжак, цикл «10 біблійних пісень», «Ральф Воан Уильямс – 5 містичних пісень».
5. Християнство в опері ХХ століття : Богуслав Мартину «Страсті по-грецькі», «Мойсей» М. Скорика.

Форми навчання

Теоретичне лекційне навчання, семінарські та самостійна робота. Лекційні, практичні, самостійна робота обов'язково.

Тематика семінарських занять

1. Історія вокальної музики християнської Європи
2. Теоретичні засади вивчення християнської вокальної музики на сучасному етапі.
3. Християнські мотиви в оперній та камерно-вокальній музиці.

Питання для самостійної роботи

1. Окресліть спільні та відмінні риси східної та західної традиції церковного співу.
2. Які видатні постаті сформували ті традиції виконання григоріанського хоралу які ми знаємо зараз?
3. Які відомі композитори епохи бароко звертались до біблійних сюжетів, зокрема писали у жанрі «Passion», наведіть приклади творів.
4. Що таке літургійна структура твору? Наведіть алгоритм.
5. В чому полягає важливість розуміння церковного способу мислення для інтерпретації творів з біблійними сюжетами?

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Назвіть періоди виникнення та особливості стилістики основних розспівів давньої православної церкви.
2. Хто був фундатором та засновником монодійної співочої традиції католицької церкви? Розкажіть про цю постать.
3. Чин «пешного дійства», розкажіть про зміст та історію виникнення.
4. Наведіть приклади найбільш визначних релігійних творів Й.С.Баха.
5. Наведіть основні технічні прийоми та особливості виконання давніх церковних розспівів.
6. Розкрийте зміст духовно-семантичного підходу до аналізу музики.
7. Проведіть паралель між виконанням церковної та академічної вокальної музики та наведіть приклади інтерпретаційних тонкощів.
8. Які найбільш визначні оперні твори на біблійну тему були написані у першій половині ХІХ ст. італійськими композиторами, розкажіть про ці твори .
9. Наведіть приклади опер Верді на церковну тему ,наведіть приклади пов'язаних персонажів творів.
10. Розкажіть зміст та історію написання циклу «10 біблійних пісень» А.Дворжака.
11. Які найбільш визначні вокальні твори на християнську тематику були написані у ХХ столітті? Розкажіть про ці твори.

12. Які вокалісти-виконавці найбільш переконливо інтерпретують твори на християнську тематику?

13. Які критерії духовного виконавства існують, або мають бути напрацьованими у Вашому творчому досвіді?

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова О. Духовно-семантичний підхід до вивчення музичного твору. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти* : зб. наук. ст. / ХДУМ ім. І. П. Котляревського / ред.-упоряд. Л.В. Шаповалова. Харків, 2018 : Вид-во ТОВ «С.А.М.», Вип. 46. С. 154–165.
2. Немченко Е. Актуальные аспекты теории интонирования в формировании современного исполнителя-вокалиста. *Музичне мистецтво і культура Науковий вісник* / під ред О.В. Сокола. Одеса: Астропринт, 2012. Вип. 16. С. 433–442.
3. Немченко К.В. Втілення елементів православних таїнств і богослужбових послідувань в оперному мистецтві (на прикладі «Сказання про невидимий град Кітеж і діву Февронію» М. Римського-Корсакова). *Музичне мистецтво та культура. Науковий вісник*. Одеса: Одеська нац. акад. музики імені А.В.Нежданової, 2014. Вип. 20. С. 223–231.
4. Сахно И. Псалмодия. Песнопения богослужбного обихода византийской и русской традиций. Киев : Издание Свято-Троицкого Ионинского монастыря, 2005. 313 с.
5. Сахно І. Л. Візантійський богослужбний спів на сучасному етапі: співвідношення усної та письмової традицій. Рукопис. Дис. ... канд. мист-ва за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво. Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2013.
6. Черкашина М. Р. Національно-патріотична тема в оперній творчості Росії // Українське музикознавство. К., 1981. Вип. 16. С. 129-141.
7. Шаповалова Л. Духовная реальность музыкального произведения и методы её познания. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії та*

- практики освіти*: зб. наук. ст. Харків, ХНУМ імені І.П.Котляревського, 2014. Вип. 40. С.11-32.
8. Шаповалова Л.В. Литургия как «архетип» творчества homo credens. Проблемы взаимодействия искусства, педагогики та теории і практики освіти, 91-110, 2010.
 9. Шаповалова Л.В. Рефлексивный художник. Проблемы рефлексивного сознания в музыкальном творчестве. Харьков : Скорпион, 2007. 292 с.
 - 10.Энская О. Христианская тематика во французской опере XIX столетия. Світогляд. Філософія. Релігія: зб. наук. пр. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2011. № 1 (1). Бібліогр.: 13 назв. — рос.
 - 11.Halévy, L. F. Halévy: Sa vie et ses œuvres. Seconde éd. Paris: Heugel et Cie, 1863. 79 p.
 - 12.Landau, A. The lied: the unfolding of its style. Washington, D.C.: University Press of America.1980.
 - 13.Lessmann, B. "Appropriations of Gregorian Chant in Fin-de-siècle French Opera: Couleur locale – Message-Opera – Allusion?" Journal of the Royal Musical Association 145, n.º 1 (mayo de 2020): 37–74. <http://dx.doi.org/10.1017/rma.2020.7>
 - 14.Luc-Andre Marcel, Johann Sebastian Bach, Amsterdam- Antwerpen, Ambo, 1992.
 - 15.Meyer C. Jerome de Morawie: un theoricien de la musique dans le milieu intellectuel parisien du XIII siècle. Paris, 1992.
 - 16.Michaelis Adamis. The Officium of the Three Godly Youths in a Fiery Furnace Journal "Konteksty" Vol. 2,2007,(83-85) Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk
 - 17.Middenway R. Ludus Danielis (the Play of Daniel) in performance.International Musicological Journal, New Series Vol. 2, 2016, Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt-am Main.
 - 18.Morawski J. Teoria muzyki w średniowieczu Wybrane zagadnienia, Warszawa 1979.
 - 19.Noske F. Ritual scenes in Verdi's operas // Music & Letters, Vol. 5, № 4. Oct., 1973. P. 415-439.

